

fick en sekreterare för Karolinska sjukhusets byggnadskommitté med stor arbetskapacitet, ett enormt gott minne för detaljer och personligt intresse för byggnadskap och inredning. Det är nog inte en tillfällighet att det sommarhus hon skapade 1942–1943 är satt »på Karolinska sjukhusets sockel«, dvs den och yttertrapporna är av samma sorts skiffer som KS huvudbyggnad har/hade.

• Att finna på att säga till journalist-svärmen år 1937: »Inga om och kring för att jag är kvinna!« och mena det också.

• Dessutom – något som 2000-talet visar sig alldeles hjälplöst inför, tyvärr – ha ett hemliv som mest liknar det på en svensk storbondsgård. Eftersom mina föräldrars privatmottagningar var i en våning bredvid bostaden fanns det jämt mycket folk där. Jag vet av dessa själva att de mest begåvade flickorna från fattiga hem på landet medvetet sökte sig till akademikerfamiljer i hopp om och avsikt att få tillgång till böcker och kompetent arbetshandledning.

De som tog bort lärlingskapet från samhällslivet har gjort detta samhällsliv större skada än de någonsin haft förmåga att inse, och då är det inte fråga om kostnadsfritt utnyttjad arbetskraft utan en inskolning med en eventuellt därav betingad lägre lönenivå.

En av flickorna visade sig ha sådana personliga kvalifikationer att hon skötte administrationen av både Nanna Svartz och Nils Malmbergs privatmottagningar på ett så organisatoriskt framstående sätt att det hösten när hon slutat för att gifta sig blev ett stort kaos för hela familjen. Hon efterföljdes av utbildade sjuksköterskor som med sin kompetens kunde ta på sig helt nya arbetsuppgifter och dessutom gjorde verksamheten ännu mer väladministrerad genom hängivet arbete.

Betydelsen av många händers insats

Jag tror inte det kan överskattas vilken betydelse det har att det finns flera personer – och inte en enda + en dator – i en verksamhet där mycket händer snabbt och oväntat och måste bli föremål för akut åtgärd. Då hjälper inte aldrig så välorganiserade vård- och omsorgsorganisationer, larmföretag osv.

Då behövs akuta insatser av hjälpande händer och fötter styrda av den än så länge bäst anpassade centralenheten, dvs människans hjärna. Om det finns folk på plats kan följderna av mindre katastrofer, glömskor, underlåtenhets-synder m m ofta göras mindre omfattande och därmed bidra till hög arbetskapacitet med lägre grad av förslitning.

Gunvor Svartz-Malmberg
leg läkare, Stockholm
gusva@algonet.se

Även de svårast psykiskt sjuka ska ha rätt till vård och behandling

II Jan-Otto Ottosson återoppar (Läkartidningen 4/2003, sidorna 208-9) principen om patientens självbestämmanderätt för att hävda att tvånget ska avskrivas när personen inte blivit bra av sin medicinerings.

Många klarar ett vardagsliv

Det stora flertalet av de närmare 7 000 människor med psykosjukdomar som jag sett under årens lopp som psykiater i utlandet (Australien) har inte blivit botade men har fungerat betydligt bättre i sitt vardagsliv med medicinerings än utan. Många har med fortsatt tvångsvård kunnat arbeta del- eller heltid och varit föräldrar med vårdnaden om sina barn. För flertalet tillkommer inte insikt i sin sjukdom inom loppet av 2–6 månader. Ofta handlar det om 3–5 år av behandling med psykoedukativa, medicinska och psykosociala insatser, och för minst 10–20 procent uteblir insikten helt och hållet. Det kan förklaras på minst två sätt – delvis som försvar mot förlusten av den dröm personen hade om sitt liv, och delvis av de neuropatologiska förändringar som sker i hjärnan i samband med sjukdomarna. Att acceptera vad personen säger i denna situation kan liknas vid en kritisk acceptans av innehållet i patientens psykotiska värld.

Vad betyder ja eller nej till behandling?

En person som säger ja eller nej till behandling kan ge sken av ett självbestämmande. Men vad betyder svaret egentligen? I engelskspråkiga kulturer har ju den juridiska och etiska diskussion under 1990-talet betonat vikten av informerat samtycke vad gäller behandling och forskning. Här krävs att personen kan begrunda sin situation.

Personen behöver information för att kunna lära sig om sitt tillstånd samt information angående effekter av behandling och av utebliven behandling. Man behöver kunna värdera risker och vara i ett relativt stabilt stämningsslag. För detta krävs fungerande s k exekutiva funktioner, vilka ofta är kroniskt försämrade vid t ex schizofrenitillstånd. Även om hallucinationerna försvinner upphör inte dessa brister.

I engelskspråkiga länder är det frågan om personens förmåga till informerat samtycke som avgör om kriterier för tvångsvård uppfylls. Kan personen göra ett grundat ställningstagande och avböjer vård måste detta respekteras, men den som på grund av sin sjukdom saknar

denna förmåga bör få rätt till den vård som finns tillgänglig. Att inte ge personen den chansen anses som »medical negligence«, dvs att åsamka skada genom att underlåta behandling.

Tvångsvård i öppenvård behövs

Måste vi i Sverige acceptera att personer med psykisk ohälsa ska »förvaras« i boenden utan behandling? Är inte detta ett prima exempel på tidig 1900-tals asylvård som fanns före tillgången till medicinsk behandling? Jag anser att Sverige bör ge alla sina medborgare rätt till en adekvat vård och behandling och inte diskriminera dem vilkas sjukdom omöjliggör ett grundat ställningstagande.

Jag instämmer med Lars Jacobssons åsikt (Läkartidningen 4/2003, sidorna 236-40) att det finns ett skriande behov i Sverige av långsiktig vård med stöd av Lag om psykiatrisk tvångsvård (LPT) i öppenvården för de svårast sjuka. Att Riksförbundet för social och mental hälsa (RSMH) har opponerat sig mot detta kan jag förstå mot bakgrund av den verklighet som fortfarande råder i vissa öppenvårdskliniker där man ser personen med psykosjukdom som svag, oförmögen att lösa sina egna problem och generellt något patetiskt utan något speciellt att lära oss andra.

Tvångsvård utan respekt för individen blir kränkande. Tvångsvård i samband med respekt kan bli något annat.

Självrespekt

Vägen till självrespekt går ju genom att klara sin vardag och att få ge till andra det man är kapabel att ge. Psykisk ohälsa betyder inte psykisk svaghet – om samhället kräver motprestation är det också ett tecken på att dessa personer har något att ge. Finns det något bättre sätt att respektera en människa än att hjälpa henne att bli självbestämmande i så många delar av sitt liv som möjligt?

Anette Johansson
överläkare, Psykiatri Centrum
Karolinska, Jakobsbergs sjukhus
agmj@swipnet.se